

KA HAE HAWAII.

OAKOLU, APERILA 4, 1860.

KA HAE BUKE V.

ka pepa Hulu mua keia o ka makahiki u; a e like me ka manawa i hala, e paia a na mea hou, a me na manao a ka poe auao; e manao ai, a me na olelo hoolaha, me ka hana a ka Ahaolelo, a me na Kanaai, a pela aku.

Eia ka pono e heluhelu i ka Hae a pau loa, ae ka noonoo, a me ka hoomaopopo a pau heluhelu ana e waiho ma kahi maikai, a ia ka buke, alaila humu a paa, i mea helu-elu mahope.

Ua hahema ka poe heluhelu ole i ka Nupepa; aole ike i na mea i hoolahaia e pono ai ka laukikanaka; nolaila, aole holo pono ka lakou hana, no ka ike ole i ke Kana-wai, hewa, a hihia mahope; no ka ike ole i olelo hoolaha, aole ike i na mea kuai, no ka ike ole i ka poe mare, ka poe hanau, a me ka poe make, naupo ma ia mau mea, no ko lakou makamaka a me ko lakou mau hoahana pono. Nolaila, mai manao oukou ua makehewa ke dala lilo no ka Hae; ua make pono no ke heluhelu ia.

O ka nui o na pepa e paia ana, i kela pule keia pule, ua 2,300; a o ka poe makemake e lawe, e hai koke mai i ko lakou inoa; o nele auanei mahope.

Ina hapai kakou i keia hana o ka Hae, ina ua ike kakou ma keia hope aku ka pomaikai o kanaka no ka hoonui ana o keia Nupepa, a e like ka nui o keia Nupepa, me ka nui o ka "Polunisia," a me "Advertiser."

Eia kokahi kumu o ka waiwai nui o na haole; ka heluhelu ana i na Nupepa; ike lakou malaila i ka manao o ka poe nasuao, a hahai lakou i ka olelo kuhikuhi, maikai, a me na mea a pau i pili i ka ola, a me ka oluolu a lakou, i paia malaila.

Holo ka Hana.

E ka Hae Hawaii e—Aloha oe:

I ka malama o Feberuari iho nei, ua hoomaka ka hana o keia hale, o holo ka Hana, iho ana mai o ka leo kahea, Ulakoheo! "Hoheo!!" Eia hoi ua Ulakoheo la i lohe i a me Niihau, nani wale ka lohe pine-keia kahea Ulakoheo. E hai aku au ianei keia Ulakoheo, ma kahi o Kale Kofe, ua paa ka Hale, a me kahi e wili le nae hui pu ka hale puhiko me kahi e ai o ke ko, na ka Hoki e wili. I loa o keia Hale, a'u i ana ai 20 kona a e like me ka laula, no ka mea, o ke a hale ua kupono; o kona kua aole kua hina ilalo. Ke manaoia nei e wili ana i malama o Mei ke hiki mai no ka mea, holo ka hana a keia poe kanaka ua paa i puhao eha a me ka pukauahi e like me o Lihue, eia kahi i koe o kahi o kauahi, e omo aku ai iloko o ka pukauahi nui a me ekahi hemahema e ae, he mea oluolu keia ka ike ana, pau ka holo ana i Honolulu i kahi o Ulakoheo, ua kokeke mai ka Ulakoheo hou. Oia ko'u wahi manao i ulu mai.

D. B. K. KAHAWAII.

Kaua, 19, Maraki, 1860.

Naupepo Kahiko o Hawaii.

No ke noi wale o kanaka, a ua kupono hei a wa kahiko o Hawaii, aole no ka wa na-nei, i keia mau la i hala ae nei, nui ka au e ike nei hele wale ana me ko lakou ikaika, e noi wale, mai Kookou i lakou i na kaubale me "Aole wahi dala"

Manao pane i ka olelo a S. D. Keolanui.

E ka Hae Hawaii e—Aloha oe:

Ua kupu mai ko'u manao e pane aku ma ke ake no na olelo a S. D. Keolanui, ma ka Hae, Helu 50, aoao 200. E olele ana no ka moekolohe, a me ka hookamakama; ae, ke hai mai nei oia i keia mau mea awahia, he oioio no keia; pela ma Honolulu nei a me na wahi e ae o keia aupuni. O ka moekolohe ke kumu i emi ai o keia lahui, mai ka poe kiekie a ka poe haahaa, a ka poe ilihune, a na kanaka o na aina e mai. Ua pau loa i keia hewa hookahi o ka hookamakama a me ka moekolohe, koe wale no ka poe i ike i ke ino o ia mea, aole mea nana e hooile ia mau pane au e kuu hoo aloha e S. D. Keolanui.

Aka, eia ko'u hoohele ia oe, ma ka pauku ekolu o kou manao e olelo ana oe, "no na makua ka hewa, a na ka makua i ae aku i kana kaikamahine e hele i ka hookamakama." Ke hooile aku nei au ia oe, aole na ka makua; aka, na ka manao no o ke keiki, ua hana a ua makaukau ka makua i ka ai a me ka ia, a me kahi kapa no i loa i ka luhi o ka makua, ike iho la no ke keiki he ai, o ke kiko iki ae la no ia o ua kaikamahine nei, i ka mai no ka ai, o ke ku ae la no ia hele.

Aole na ka makua i lohe oe, mai kuhihewa oe pela. Aole no he makua i ae aku i kana keiki e kuai ke kino no ka loa, ina ua ike pono kekahi i keia hana ana a kekahi poe makua pela a mau makua paha, e hai mai no ma ka Hae. Aole no hoi he kane i ae aku i kana wahine mare e kuai ke kino no ka loa; aka hoi, o ka poe manuhahi, ua hana no pela. Aole o ka hapa nui o ka poe i mare pono ia, aole no hoi ka hapanui o na makua i kuai i keia no ka loa, kupanaha kou manao ana pela e S. D. Keolanui, aole anei oe i ike ma ka palapala e olelo ana. "Mai nana oe i ka pula iki iloko o ka maka o kou hoahanau." Oia ko'u wahi manao hai aku ia oe, a na ka Hae hoi e kokua ia kua i lohe na makamaka o kua mai Hawaii a Niihau.

S. W. B. KAULAINAMOKU.

Haliimaile, Honolulu, Mar. 17, 1860.

Inoa o na Ia.

E ka Hae Hawaii e—Aloha kua:

Eia na inoa o kekahi mau ia malalo nei, e like me ke noi a Kimo.

Aa,	Lai,
Aoanui,	Lanipala,
Auau,	Lehe,
Ahi,	Maii,
Aholehole,	Makaa,
Ahuluhulu,	Meumeu,
Aku,	Mahimahi,
Akule,	Moano,
Akupa,	Moi,
Ehu,	Muhee,
Ina,	Naia,
Oama,	Nana,
Ocoe,	Nainai,
Oolola,	Nahawe,
Oililepa,	Nenu,
Omaka,	Nehu,
Omale,	Nunu,
Olali,	Nuao,
Ono,	Pahu,
U-a,	Palani,
Umaumalei,	Paapaa,
Haawae,	Pakale,
Haukeuke,	Panuhunuu,
Halahala,	Paloa,
Hilu,	Paka,
Hou,	Popolo,
Humuhumu,	Puili,
Kakaia,	Pouu,
Keke,	Puwalu,
Kikakapu,	Walu,
Kowae,	Wela,
Kumu,	Welehu,

S. HOOKANO.

Manoa, Oahu, Maraki 21, 1860.

I ka poalua iho nei, ua hoi mai ka Moi mai Lahaina mai, ma ka moku Maria. I holo mai no hoi ka haole eha o Neilson i Honolulu nei. Pono paha kona ola maanei.

He kanikau kaoha no Mouipu, Mo-ha me Hueaio, me Hia, me Teteve, me Olvi, me Pepeu, i mate i te he-ana ia Evaeva.

Kaoha nui outou i nao aku nei, O outou titahi a vai na teao a Anainoa, E puhii ana iuna o Huei, Matai hoi o Matautua, Mea na te umu auma i huea, Kaoha outou i na po toina, Kaoha ta hiti ana iuna o Maoeifae, Kaoha Kaiuna i Maunaoa, Mea ou te kaoha i oto he opu, He opu ta mate e na potii, He potii te hinanao e ata vai nei i te opu, O te haatu ana o Mohateepu, Kaohanui outou kooftu i mate nei, Atavai te kaoha ia Anainoa, Ke ahana me ta vahine, te tama me na Moi, O Nana me Mauani, o Kamohine i te haa-paona, He hinihine te kaoha e na potii, Uve kaoha, kaoha ana na kaavai, O Oau i Hanau. O oi hoi Tooi, Kaoha to tatou mau mata i nao nei, Nao titahi poi i te ahi veavea, Nao titahi i te tai hohonu me ta ia nui, Atavai ana titahi mau mea me tatou, Me tatou te kaoha e ata vai nei, E mihimihia ana ato he opu, E otutututo ana i ta po me te ao, He ue a he kaoha, taoha nui, taoha mau, Mea mau te kaoha no na po taua, Maohi te ima i ta puhii, O te Tatu i te tooi, topepu i na iima, Poe humanu, a tahi a tanahau mai te toui taua,

I hea outou e eta nei, Eta noa Anainoa, aoe i huea te umu, Manau, manau na enata i io nei, Tei te topa ana o ta poi oto, Moi e haate atu ma Oua, Moi hoi e vevao ma na aa o Puniohua, O oaoa na Moi o Matsa, O haanui na moi o Mautona, E na opua o Huei, aoe ma te hau, Auma hoi he ua ma una iho o outou, Ieia i kii ai te ahi toua o ta poi oto, Te ahi toua o ta poi i io nei, Mea vevae, vevae te kaoha no oukou, O outou na hoo o Tupipipi, E haatutui ano me te Topae, E topa pu io te Topae, O Monipu tena i io ai, Iave i toia ii i te a toua, Kaoha oe i mate i te aanui, Me nui te kaoha, aoe pao, O oukou a tei Teavahinanao, Nao na mata, pau ta ite ana i te tino enata, Hee atu nai oukou i Hawaii, Ma na tino, tuho i peo to eia poi, Noho na tupuna me te uee, Na tua ana me na taina, Na hataiti me na matacinana, Ama tatou, ua anu e, Anu i te ao, veavea i te tua, Ma te tua ta puhii auma e itea, Ite ana nei Anainoa nui, Nao atu nei to outou mata i Matahuna. Na'u na KEILATUANUI. Oomoa, Fatuhiva, Dekem. 28, 1859.

No ka halawai kamalii, a me ka hana laulima, a me ke aopalapala.

E ka Hae Hawaii e—Aloha oe:

Ua hoohalike au i na keiki ma ko makou wahi nei, me ka hana a G. W. K. o Kalihi. Aia ma ka Helu 49 aoao 196 Buke IV. o ka Hae Hawaii, peneia hoi ka'u.

I ke kakahiaka Sabati e hookani no kekahi keiki i ka pele, a me ka pu, a e halawai na keiki a me na makua, iloko o ka halehalawai, (o kahi kokoke,) a hoi e paina, a hele na keiki a pau loa i ka pule ma Wailupe, koe na keiki lili, a hoi mai ahiahi, halawai hou, na na Luna ekalesia a me na hoahanau ka hana o ia la.

I ke kakahiaka poakahi, he halawai na na keiki, e ninau ia lakou i na mea i oleloia, e na luna hai olelo i ka Sabati i akaka ko lakou hoolohe, a mala hoi, a pau, hele i ka ha na laulima, a hoi mai kula i ka hora 9, kekahi keiki nui ano makaukau, oia ka Luna, e hoomaka e nae au i ke kula i na keiki lili i ka hora 8 a hui pu me na keiki nui a hoomaha i ka hora 12, hookahi hora e hoomaha ai hoi na keiki e ai, a hoi hou mai i ke kula, e

He kanikau aloha no Mouipu Mo-ha me Hueaio, me Hia, me Teteve, me Olvi, me Pepeu i te heana ia Evaeva.

Aloha nui oukou i nalo aku nei, O oukou kekahi waihoia olelo a A E hoomanawanui ana iluna o Huei, Makai hoi o Matautua, Mea lohi ka hala aole i hoopai ia, Aloha oukou i na la hula, Aloha ka pii ana iluna o Maoeifae, Aloha Kaiuna i Maunaoa, Mea nui ke aloha iloko he opu, He hoohalahala ka make e na pokii, He pokii ka hia e waiho nei i ka opu, O ka hoohalike ana o Mohateepu, Aloha nui oukou kooftu i make nei, Waiho ke aloha ia Anainoa, Na kane me na wahine, ke keiki kane me na kaikamahine, O Nana me Mauani, o Kamohine i ka' pau ana, He uhini ke aloha e na pokii, Uve aloha, aloha ana na Kahawai, O Oau, i Hanau. O oi hoi Tooi, Aloha ko kakou mau kanaka i nalo nei, Nalo kekahi poe i ke ahi veavea, Nalo kekahi i ke kai hohonu me ka ia nui, E waiho ana kekahi mau mea me lakou, Me kakou ke aloha e waiho nei, E minamina ana iloko o ka opu, E kuko ana i ka po me ke ao, He uwe la he aloha, aloha nui, aloha mau, Mea mau ke aloha no na la kua, Paa ka lima i ka pu, O ke Kahe i ke kino; lauoho i na lima, Huhu manu a kahi a nani mai ka waiwai kua, Ihea oukou e lohi nei, Lohi Anainoa, aole i hoopaiia ka hala. Minamina, minamina na kanaka i lilo nei, Kai ka haule ana o ka poe ikaika, Mai hoike aku ma Opia, Mai kahea aku ma na alanui o Punuihua, O hauoli na kaikamahine o Mataa, O haanui na kaikamahine o Mautana, E na mauna o Huei, aole make hau, Aole hoi he ua maluna iho o oukou, Ilaila i kiola ia aku ai ke kapa kua o ka poe ikaika, Ke kapa kua o ka poe i lilo nei, Mea mamae ke aloha no oukou, O oukou na hoo o Tupipipi, E kua ana me ke Topae, E iho pu ana io ke Topae, O Mouipu kene i lilo ai, I lawe i kana ikaika i ka la kua, Mea nui ke aloha aole pau, O oukou la kai Teavahinanao, Nao na maka pau ka ike ana i ke kino kanaka, Hee aku nei oukou i Kauai, Ma na kuni lehu kolaila poe, Noho na kupuna me ka uwe, Na kaikuaana me na kaikaina, Na 'lii me na makaina, A inai kakou, ua anu e, Anu i ko ao, welawela i ke kua, Ma ke kua ka pu, aole e ikeia, Ike ana nei, Anainoa nui, Nalo aku nei ko oukou maka i Matahuna. Na'u na, S. KAUWEALOHA. Ka mea i kope. Oomoa, Fatuhiva, Dekemaba 23, 1850.

pau ana i ka hora 4 ahiahi, 3 1/2 paha, i

poalua e hana no e like me kei no kahawai, a me ka paipai e haalele i ke ano kamalii. A ia kekahi makua hoahanau o ekalesia paha no ka hele ana i lawai no e nana, a na kekahi kua ka olelo kokua i na keiki ka pule, a pela i ke kakahiaka poe na makua ia, boopiha ana ana i ka pu lakou.

Ina hoi ar kula i me